

ДОЙЧИН ДОЙЧИНОВ ЗА КИРИЛ ПОПОВ

Научното дело на Кирил Попов, обхващащо повече от 150 публикации, в основната си част (без да се изчерпва по този начин) се разделя на 3 теми, отговарящи на трите върхови периода на творческата му активност. Това е най-напред изследването му върху проблема за движението на малката планета Хекуба, което е и тема на докторската му дисертация, защитена през 1912 г. след смъртта на ръководителя му Анри Поанкаре – едно изследване, привлякло веднага вниманието на европейската научна общественост с това, че в него се коригира методата, предложена от самия Поанкаре. След това идват забележителните му работи от първата половина на двадесетте години върху външната балистика – основният труд на неговия живот, чието значение не е намаляло и до днес. И най-сетне, извършените през петдесетте години, когато той бе вече на повече от 70-годишна възраст, изследвания от областта на термодинамиката, свидетелстващи за дългия му творчески живот.

Както се вижда, научните интереси на Кирил Попов са били насочени главно към приложението на математиката в други науки – механиката и физиката. И това не е случайно. Той поначало бе дълбоко проникнат от представата за единството на математиката и природата – за него математиката бе естествена наука.

В най-добрите си образци неговото научно мислене се характеризира с оригиналност и смелост на идеите. Самият тай независимо от многобройните доказателства за голямо трудолюбие, което е дал особено по време на работата си като астроном в редица европейски обсерватории, ценеше преди всичко големите идеи. Те според него определят развитието на науката дори когато са изказани от авторите си не съвсем ясно или даже са придружени в началото от грешки и заблуждения. Според едно друго негова схващане научният изследовател трябва да се стреми да разработва въпроси, откриващи перспективи за по-нататъшно развитие, а не изолирани негови проблеми.

Кирил Попов отдаваше голямо значение на личните контакти между учените, като смяташе, че те спомагат много за „избистрянето на научните идеи“. Самият той по време на многобройните си гостувания в чужбина бе установил близки връзки с много от известните по онова време европейски математици. Желаяйки да раздвижи научния живот у нас, той е способствал редица от тях да посетят България. По негова инициатива гости на Софийския университет през различно време са били П. Монтел, А. Данжоа, С. Манделбройт и М. Фреше от Франция, О. Блументал и В. Блашке от Германия, Севери и Бомпиани от Италия и др. Впрочем широките международни връзки на Кирил Попов са били резултат, както изглежда, не само на неговия научен авторитет, но в не по-малка степен на специфичното въздействие на неговата личност, характеризираща се с широки интереси в най-различни области на човешката култура.

Що се отнася до четенето на лекции в университета, той препоръчваше, особено за студентите в горните курсове, такива лекции, в които се излагат неотдавна установени неща – при тях въздействието е по-малко и резонансът на слушателите е по-слаб – а въпроси, които в момента се разработват. Това дава на студентите възможност да почувстват, че изучават една наука; която се развива, а и на самия преподавател служи като стимул в изследователската му работа. Преподавателската дейност на Кирил Попов обхваща дълъг период от време – повече от 30 години той чете лекциите по диференциално и интегрално смятане на студентите по математика и физика в Софийския университет, а през същото това време е чел и курсове по застрахователна математика, съвременни теории на интеграла, интеграционни методи на Поанкаре и др. Отделно са лекциите му по външна балистика, които години наред е чел в Сорбоната в Париж и в редица други европейски градове.

Още през 1914 г., едва избран за доцент по основи на висшата математика, той е написал своя учебник по диференциално и интегрално смятане, който близо 40 години след това бе единственият български учебник по тази основна математическа дисциплина. Той е автор и на един неголям по обем учебник по съвременни теории на интеграла, в който идеите на лебеговия интеграл са поднесени за пръв път на нашия читател на български език.

През целия си живот Кирил Попов е отдавал голямо значение на преподавателската работа, извършвайки я със силно развито чувство за отговорност. По думите на свидетели той винаги се е вълнувал, преди да излезе пред своите слушатели – и това е било така до неговите последни лекции, които е чел на повече от 70-годишна възраст.

Но големият успех, с който се е ползвало името му на преподавател, се е дължал, естествено, не само на сериозното му отношение към лекционната дейност. Той е произтичал и от особеностите на обаятелната му личност, съчетаван с висока култура. Аз самият съм слушал последните му лекции по диференциално и интегрално смятане – по онова време той бе на 67–68-годишна възраст. Даже тогава, когато поради прогресивно отслабващия си слух бе започнал да губи контакт с аудиторията, тези лекции бяха все още едно вълнуващо и приятно преживяване. Но по-възрастни мои колеги са ми разказвали за силното впечатление, което тези лекции са оставяли по онова време, когато той е бил значително по-млад и особеностите на преподавателския му талант са се откроявали още по-ярко.

Този талант не бе онова, което ние, съвременните математици, особено ценим днес и чиито главни качества са яснотата и точността на изложението, безупречността и строгостта на математическите разсъждения. Кирил Попов бе в общия смисъл на думата математик така да се каже от старата школа. В неговите лекции математиката бе преди всичко един свят на идеи, един мир, в който науката съжителства с поезията. Езикът му бе жив, изразителен и висококултурен.

Целият му външен облик на фин, изтънчен и деликатен човек, дори такива подробности като вродената артистичност на жестовете или мекият му, едва усещаш се, източно-български изговор – всичко това заедно взето създаваше онзи особен чар, които той излъчваше. Лекциите му често са бивали изпъстрени със забележки от общо философски характер или с разкази за любопитни факти и случки, почерпени от дългогодишните му лични контакти с голям брой от най-изтъкнатите математици на епохата.

В същото време Кирил Попов неизменно онагледяваше преподавания от него материал по диференциално и интегрално смятане, като го свързваше с подходящи примери от приложенията на математиката, преди всичко във физиката.

Да добавя, че всичко това се поднасяше с един искрен ентузиазъм, който той умееше да предаде и на слушателите си, създавайки у тях чувството за допир с една голяма, дълбока и интересна наука. Този ентузиазъм той запази до последните години на живота си.

Кирил Попов нееднократно е изразявал вярата си в способностите и даровитостта на българските математици и винаги с готовност е правел всичко, което е зависимо от него, за поощряването и издигането на по-млади свои колеги. Като пример заслужава да се споме не докладът, който той е представил през 1921 г. в качеството си на рецензент по конкурса за доцент по висша алгебра, за която длъжност е кандидатствал младият тогава Никола Обрешков. По онова време бъдещият голям наш математик е бил автор само на две оригинални научни работи. Това обаче не е попречило на Кирил Попов да го оцени правилно и без колебание да го препоръча най-горещо, характеризирайки го като „математик с големи дарби, оригинална мисъл и способността да вглежда сам големите въпроси и със собствени сили да достига до техното решение“.

Делото на Кирил Попов представлява съществен принос в българската култура. Световното признание, което са получили неговите трудове, е способствало много за издигане на авторитета на българската наука. Заслугите му за развитието на математиката и нейните приложения в нашата страна са многобройни. А у онези, които са го познавали лично, той е оставял незаличими спомени за един обаятелен и висококултурен учен и човек.